

'O FAIGA FA'AVAE A FALEFAIGĀLUEGA FA'AVAITAIMI 'UA ALOA'IA (RECOGNISED SEASONAL EMPLOYER) (RSE)

Pepa o Mea Moni mo Galuega

'O fa'amatalaga tāua mo tagata faigālua i Niu Sila i lalo o faiga fa'avae a Falefaigālua Fa'avaitaimi 'ua Aloa'ia (RSE).

Susū mai 'i Niu Sila. 'O lou visa mo gālua fa'avaitaimi (RSE) e fa'ataga ai ona 'e galue mo le Falefaigālua Fa'avaitaimi 'ua Aloa'ia 'olo'o ofoina atu lau gālua se'ia fa'amuta pe fa'alēaogāina. E iai tulāfono a Niu Sila e fa'atatau i au āiā tatau fa'atagata faigālua ma mea e mafai ona 'e faia. E tāua tele lou iloa o mea nei.

'O Au Āiā Tatau a'o faigālua i Niu Sila

'Olo'o i lalo ifo au āiā tatau fa'aletulāfono mo se tagata faigālua i Niu Sila.

- E tatau ona iai se malilie tusitusia o lau gālua 'ua lua mālie fa'atasi i ai ma lau falefaigālua. E tatau ona 'avatu e lau pule sau kopi. 'O le malilie o lau gālua e tūsia ai lou totogi, tupe tipi ma isi aiaiga o lau gālua.
- 'O le malie o lau gālua e tūsia ai faiga ma aiaiga fa'apitoa o mea 'e te maua e aofia ai mea e pei o itūlā 'e te faigālua ai, totogi o aso mālōlō ma 'alauni o aso mā'i. Teu sau kopi.
- 'O lau falefaigālua e tatau ona faia se nofoaga faigālua saogalemū mo 'oe fa'atasi ai ma ni toleniga talafeagai, va'ava'ia ma mea faigālua.
- E iai le totogi 'āmata a Niu Sila ua faatulaga le maualalo, ma e lē tatau ona itiiti ifo lou totogi nai le totogi lena.
- O tausaga taitasi e toe iloilo ai na totogi amata pito maualalo. Ua iai faamatalaga e tusa o le totogi pito maualalo o loo iai i le taimi nei, pe a saili i le uega o fesootaiga a le Matagaluega o Leipa, le www.dol.govt.nz/er/pay.

'O mea e tatau ona 'e faia

- E mafai ona 'e faigālua mo le falefaigālua na'o i le gālua 'olo'o ta'ua i luga o lau visa Faigālua Fa'avaitaimi.
- E mana'omia lou faia o mea 'uma e mana'omia mai le konekarate na lua sainia ma lou pule.
- E tatau ona mē'a 'uma gālua na toleni ai 'oe e lau falefaigālua.
- Ia mautinoa lou taunu'u i le taimi 'ae le'i amataina gālua ma 'ia fa'atuatuaina 'oe i lau gālua ma taumafai ma le malosi. 'Afai e te lē faatinoina au matafaioi e tusa ai ma le tulāfono i le faiga o au gālua e ono fa'a'uma lau gālua.
- Galue mautū ma va'ai le tausiga o 'oe. 'Āfai 'e te lē mālmalama i se mea, 'aia le mā 'ae fesili i lau

supavaisa. E lē tatau ona 'e mā i lenei mea ma 'o le fa'amoemoe o lau supavaisa 'o le 'avatu o fesili 'aemaise lava o lea 'e te fou mai i le gālua.

- E tatau ona 'e tu'ua Niu Sila pe'ā mē'a lau gālua, po'o le taimi e 'uma ai le aogā o lou visa Faigālua Fa'avaitaimi po'o le fa'alēaogāina o lau pemitā. 'Āfai 'e te nofo e lē tusa ai ma le tulāfono i Niu Sila, e ono 'ave'esea 'oe ma fa'asā ona 'e toe fo'i mai i Niu Sila mo le lima tausaga.

'O mea e tatau ona faia e lau falefaigālua

E totogi e lau falefaigālua le 'afa o lou pāsese mai lou atunu'u i Niu Sila.

Afai o oe o se sitiseni, e masani lava ona e nofo i Tuvalu poo Kilipati, o le a totogi e lau falefaigālua le 'afa o lou pāsese i le va o Fiti ma Niu Sila.

'O lau Falefaigālua Fa'avaitaimi e su'eina le mea 'e te nofo ai 'a'o 'e iai i Niu Sila, 'a'o lau matāfaioi 'o le totogi o le fale.

'O tagata faigālua fāi mai e tatau ona fa'afaigālua i tu'utu'uga ma aiaiga tutusa ma tagata faigālua a Niu Sila. 'Ole'ā totogi 'oe e pei o tagata Niu Sila 'olo'o faia gālua fa'apēnā ma le tūlaga tutusa o le iloa.

O le a e matauina, e masani ona telē atu le totogi e maua e tagata faigālua ua lava le tomā, nai lo tagata faigālua fou. E tatau foi ona e maua se totogi e maualuga atu, pe a oo ina iai sou tomā ma e ausia nisi tomā e maualuga atu.

I lalo o mea e mana'omia e le 'Ōfisa o Femālagā'iga Niu Sila e tatau i lou falefaigālua ona:

- 'ia 'aia ne'i itiiti lou totogi nai le totogi o se sitiseni Niu Sila po'o se tagata nofo mau i le faia o gālua tutusa ma le tutusa o le tūlaga o le iloa
- 'ia mautinoa le tu'uina atu o se polokalame e fa'amāsani ai 'oe
- 'ia mautinoa le talafegai o le mea 'e te nofo ai
- 'ia 'e maua ni fesoasoani mo le va'aiga o 'oe, e pei o 'au'aunaga ma fa'apotopotoga a le komiuniti e fesoasoani 'iā te 'oe i matā'upu tau i le soifua mālōlōina, fa'atau, ta'aloga ma le alu i le lotu

- 'ia mautinoa le iai o ta'avale mo lou alu i le gāluega ma toe fo'i mai, 'avatu o fesoasoani i mea tau teugātupe
- tu'uina atu o meafaigāluega mo le puipuiga o 'oe pe'ā mana'omia
- 'ia iai ni fale maopoopo (e pei o fale mamao ma vai mamā)
- ma 'ia iai se fa'aliliu'upu (pe'ā mana'omia).

Pe'ā tutupu mai ni fa'alētonu

- 'Āfai 'ua iai ni lua fe'ese'ese'iga ma lau falefaigāluega e aofia ai le aofa'i o lou tofogi po'o mea 'o 'e galue ai, taumafai ona fō'ia vave le matā'upu ma lau falefaigāluega po'o le taumulimuli i tu'utu'uga 'olo'o i totonu o le maliliega o lau gāluega.
- 'Āfai 'ua iai sou fa'afitāuli fa'amolemole talanoa i lau falefaigāluega po'o lē o va'aia la 'outou vāega. E lē mafai ona fō'ia e tagata le fa'afitāuli pe'ā latou lē iloaina. 'Āfai 'e te lē 'o fiafia i le tali, fa'afeso'ota'i lau Tagata Asiasi a le Leipa, po'o le Tagata 'Ōfisa e Va'aia le Usita'ia o Tulāfono.
- Afai ua lē mafai ona foia se faafitauli, e mafai e i laua/latou o loo aafia ona agai e faia se leleiga, a lē i auunaga faufautua a le Matagaluega o Leipa, pe faaogā foi ni tagata faufautua tutoatasi. Afai e lē foia ai lava le faafitauli, e mafai loa e pule o galuega poo tagata faigaluega ona agai atu i le Pulega o Faiā tau Galuega mo se faaiuga.
- 'O Tagata Su'esu'e a le Leipa ma le Tagata 'Ōfisa e Va'aia le Usita'ia o Tulāfono i Falefaigāluega Fa'avaitaimi mai le Matagaluega o Leipa 'ole'ā mafai ona fesoasoani e fofō ni ou fa'afitāuli o iai ma lau Falefaigāluega.
- 'Āfai 'ua fa'ate'a 'oe ma lau gāluega, e lē talia lou nofo i Niu Sila. 'Āfai e iai sau solitulāfono i tulāfono a Niu Sila, 'ole'ā fa'amuta lau gāluega, ma e ono fa'atonuina 'oe 'e te tu'ua Niu Sila.

'O mālōlōga fa'aletausaga, mālōlōga a tagata lautele ma aso ma'i

Aso mālōlō fa'aletausaga

- 'O tagata faigāluega fa'avaitaimi i Niu Sila e itiiti i le tausaga e latou te mauaina le valu pasene o tofogi fa'aletausaga o le aofa'i 'ātoa 'ae le'i tipiina le lāfoga. 'O nisi falefaigāluega 'ua tu'ufa'atasi le tofogi o aso mālōlō ma lou tofogi ta'ivaiao 'a'o isi e tofogi atu i le taimi e 'uma ai lau gāluega. 'Āfai e tu'ufa'atasi ma lou tofogi fa'alevaiaso, 'ole'ā 'e iloa le 'ese mai lou tofogi. 'O tofogi o aso mālōlō o le tofogi lava lea ma 'o le ala lea e tipi ai le lāfoga. Mo se fa'ata'ita'iga: 'āfai e \$15 i le pusa 'apu tumu lou tofogi māsani, ma e 40 au pusa tutumu i le fa'ai'uga o le vaiaso. 'Āfai 'ua tu'u i ai ma lou tofogi o aso mālōlō fa'aletausaga i lou tofogi fa'alevaiaso, o lou tofogi 'ole'ā iai e \$648. 'O le \$48 fa'aopoopo (o le valu pasene o le \$600) e tatau ona 'ese le fa'ailoaina o le tofogi o aso mālōlō fa'aletausaga i luga o lau pepa fa'ailoa o lou tofogi.

Aso mālōlō a tagata lautele

- 'Ole'ā tofogi fo'i 'oe mo aso mālōlō fa'ailoaina e pa'ū tonu i le aso e māsani ona 'e faigāluega ai pe'afai e lē 'o se aso mālōlō. E 11 aso mālōlō fa'ailoaina o Niu Sila i le tausaga. 'O aso lā nei: Kerisimasi (25 Tesema); Boxing Day (26 Tesema); Tausaga Fou (1 Ianuari); 2 Ianuari; Waitangi (6 Fepuari); Eseta (e 'se'ese 'uma aso i tausaga ta'itasi); Toetu Aso Gafua (e 'ese'ese 'uma aso i tausaga ta'itasi); ANZAC Day (25 Aperila); Aso Fanau o le Tupu Tama'ita'i (Aso Gafua 1 o Iuni); Labour Day (Aso Gafua 4 o Oketopa); ma le Aso Fa'amanatu o Itumalo (e fa'alagolago le aso i le pitonu'u 'e te faigāluega ai.)
- E lē fa'amalosia lou faigāluega i aso mālōlō fa'atūlagaina a Niu Sila se'i vagana o ta'u mai e le maliliega a lau gāluega e tatau ona 'e faigāluega. 'Āfai 'e te faigāluega i se aso mālōlō fa'atūlagaina, 'ole'ā tofogi 'oe i le itūlā ma le 'afa o le taimi 'e te galue ai. E lē afaina pe tofogi 'oe i le tofogi māsani po'o se taimi fa'avaega. Mo se fa'ata'ita'iga: 'āfai o lou tofogi māsani e \$15.00 i le itūlā, i le aso mālōlō e tatau la ona tofogi 'oe i le \$22.50 i le itūlā mai le \$15.00 X 1.5 po'o le itūlā ma le 'afa.
- 'Āfai 'e te galue i se aso mālōlō fa'atūlagaina e pa'ū i le aso e māsani ona 'e galue ai, e tatau ona 'avatu e lau falefaigāluega sou aso tafao i se isi taimi. E ta'ua lena mea o le "Aso Fetu'una'i". 'Āfai e le'i 'avea ni ou aso fetu'una'i i le taimi e 'uma ai lau gāluega, e tatau ona tofogi 'uma atu aso na e lau falefaigāluega i le tofogi māsani pe'ā o'o i lou aso mulimuli i le gāluega.
- E mafai ona fai se lua maliega ma lou pule e tuu lou aso mālōlō faalemalo se'i ave i se isi aso, ae ia tusitusia lelei lena maliega, ma o le aso foi lea ua tuu i ai lou aso mālōlō, o se aso e masani ona e faigaluega ai.
- 'Āfai 'e te lē faigāluega i se aso mālōlō o tagata lautele, a e o le aso e māsani ona 'e faigāluega ai, e tatau ona tofogi 'oe e lau falefaigāluega e pei ona māsani ai.

Livi o aso ma'i ma aso malii

- E ono loa māsina talu ona 'e faigāluega, ona maua loa lea o ou aso ma'i e lima ma aso mo malii e tolu. E fa'ataga ai ona 'ave ni ou aso ma'i pe'ā 'e ma'i ma aso malii pe'ā malii se isi o lou 'āiga 'a'o 'e galue i Niu Sila.
- Atonu e tūpā oe ia avatu se pepa faamaonia mai le fomai i totonu o aso e tolu o loo ave ai ou livi ma'i, ma e tatau i le pule o le galuega ona tofogi ni tupe faaalu mo le mauaina atu o lena faamaonia.
- I lalo o aiaiga mo Galuega Faavaitaimi (RSE), e tatau ona iai po ua faamaonia, o le a iai sau inisia ua talia mo togafitiga faafomai, mo le umi lea e te nofo ai i Niu Sila.

Vaitaimi faata'ita'i

- E mafai e oe ma lou pule ona lua malilie i se vaitaimi faata'ita'i e oo atu i le 90 aso. E tatau ona iai lena maliega i totonu o lau maliega mo lau galuega ua uma ona saina, a o lei amata ona e faigaluega. Afai e faamālōlō oe a o lei uma le vaitaimi faata'ita'i, e lē mafai la ona e aveina se tagi e faapea e lei sa'o le auala na faatea ai oe. E lē mafai ona sili atu ma le faatasi se taimi e faafaigaluega ai oe i totonu o se vaitaimi faata'ita'i mo se kamupani lava e tasi.

Fa'amatalaga aogā

- E tatau ona tusitusi ni au lava fa'amaumauga o aso ma itūlā na e faigāluega ai. Siaki au tusitusiga ma le pepa fa'amaumau o lou totogi pe'ā maua.
- E mana'omia e le 'Ōfisa o Lāfoga le nūmera e faigāluega ai i Niu Sila. E fesoasoani atu lau falefaigāluega ina 'ia e maua se nūmera, pe mafai ona 'e fa'afeso'ota'i le 'Ōfisa o Lāfoga i le 0800 227 774 (telefoni e leai se totogi i Niu Sila).
- E lē mafai e lau falefaigāluega ma 'oe ona suia aiaiga o lau maliliega i luga o gāluega e aunoa ma se lua maliega fa'atasi.
- 'Āfai e iai sau fesili e uiga i lou tūlaga tau femalaga'iga po'o fa'avae a le Falefaigāluega Fa'avaitaimi 'ua iloa, e mafai ona 'e telefoni i le Femalaga'iga Niu Sila i le 0508 55 88 55 pe fa'afeso'ota'i lau Tagata Su'esu'e o le Leipa, Tagata 'Ōfisa e Pulea le Usita'ia o Tulāfono po'o le Pule o Mafutaga.
- 'A 'e taumulimuli i tulāfono tau femalaga'iga ma gāluega 'a'o 'e iai i Niu Sila e ono mafai ona 'e toe fo'i mai e galue mo se Falefaigāluega Fa'avaitaimi 'ua lloa pe'ā o'o i le isi vaitau. E leai se tapula'a o nūmera e mafai ai ona 'e sau i Niu Sila e faigāluega i lalo o fa'avae a Falefaigāluega Fa'avaitaimi 'ua Aloa'ia pe'ā vala'aulia atu 'oe.

Mo au feso'ota'iga

'Āfai e iai ni au fesili po'o ni fa'afitāuli 'a'o 'e galue i Niu Sila e mafai ona 'e feso'ota'i i le Tagata Su'esu'e a le Leipa i lo outou pitonu'u, Tagata 'Ōfisa e Va'aia le Usita'ia o Tulāfono po'o le Pule o Mafutaga. 'O nei tagata ōfisa 'ole'ā mafai ona fesoasoani ma 'avatu ni fa'amatalaga 'e te mana'omia. E mafai ona 'e feso'ota'i so'o se tagata ōfisa pe'ā telefoni i le 0800 20 90 20 (telefoni e leai se totogi i Niu Sila).

